

## ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ КИТАЙСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ НАСЛІДУВАННЯ УКРАЇНОЮ

У статті доведено актуальність проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України, що зумовлюється значним відставанням економіки України за своїми кількісними та якісними макроекономічними параметрами від провідних економік. Проаналізовано "китайське економічне чудо", отримано чіткий фундаментальний аналіз тих кроків, які дали змогу країні за тридцять років перетворитись з відсталого аграрної держави в потужного промислового монстра та найбільш потенційно конкурентоздатну економіку світу.

**Ключові слова:** реформа, лібералізація, конкурентоздатність, трансформація, еволюція, регулювання.

### I. Вступ

Актуальність проблеми підвищення конкурентоспроможності економіки України зумовлюється значним відставання економіки України за своїми кількісними та якісними макроекономічними параметрами не тільки від розвинутих країн світу, але й від колишніх республік СРСР. В умовах, коли світ стрімко змінюється, Україна залишається слабо підключеною до світових потоків капіталу та інновацій. Відсталість у розвитку породжує слабку здатність до абсорбції нових технологій, передових ідей, атрибутів громадського суспільства.

### II. Постановка завдання

Метою статті є розроблення механізмів вирішення національних проблем, що потребує використання сучасних парадигмальних економічних теорій, які мають слугувати основою постановки та реалізації урядових завдань.

### III. Результати

Міжнародна конкурентоспроможність – явище складне й багатогранне, особливо в сучасному ринковому середовищі, де конкурентоспроможність визначає роль і майбутнє країни. Це явище еволюціонувало протягом довгого періоду часу, набувало різні форми, залежало від багатьох чинників. Проблемі міжнародної конкурентоспроможності присвячено безліч праць, як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Окремі аспекти цієї проблеми, зокрема можна простежити в працях таких зарубіжних учених, як М. Портер, М. Ренолдс, С. Смітт, Л. Тейлор, М. Фрідман, Ф. Хайек та ін., зокрема в аспекті забезпечення конкурентоспроможності товарів, фірм, галузей, регіонів. Але разом з тим, міжнародна конкурентоспроможність країни не є простою

сумою конкурентоспроможності товарів, галузей, регіонів, а є їх якісним поєднанням у комплексі з іншими чинниками. Однак чимало аспектів цієї наукової проблеми залишається недостатньо розкритими й обґрунтованими.

Для відповіді на запитання: у чому основні конкурентні переваги України, пошукаємо ті вирішальні характеристики інших країн, які дають змогу створити й утримати конкурентну перевагу в певних галузях.

Успіхи китайських реформ, що були проведені в країні упродовж останніх 30-ти років, змусили провідних експертів світу говорити про Китайську Народну Республіку як одного з найбільших товаровиробників світу та потужного конкурента Західного світу.

За чисельністю населення Китай посідає перше місце у світі, а за площею (9,6 млн км<sup>2</sup>) одне із перших. Сучасний товарообіг країни близько 800 млрд дол. США, а питома вага експорту товарів високих технологій досягає 40%. Щорічно країна залучає до своєї економіки 4050 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій, які надходять переважно у вільні економічні зони та в пріоритетні галузі національної економіки [1].

Розвиток нового Китаю розпочався у 1949 р., коли було проголошено про створення Китайської Народної Республіки, а її компартія стала провідною і направляючою силою суспільства у побудові нової економіки. Розраховуючи на найбільший у світі людський потенціал, значну ресурсну базу та ідеологію маоїзму, керівництво країни прийняло наприкінці 50-х рр. XX ст. програму "великого стрибка", метою якого був розвиток продуктивних сил, що мав би призвести до світового лідерства Китаю у пріоритетних на той час для економіки ринках виробництва сталі, чавуну та вугілля. Однак рівень конкурентних переваг країни

на той час був досить слабким і не дав змогу швидко втілити амбітні плани.

У цей же час максимально загострилися економічні й політичні стосунки між Китаєм і Радянським Союзом, США, а також більшістю інших розвинутих країн. Розуміючи, що декларативні підходи не виправдали себе, Китай уже у грудні 1978 р. проголосив курс на економічну реформу, в основі якої лежав перехід на багатуокладність економіки, залучення іноземного капіталу, аграрну реформу, лібералізацію зовнішньої торгівлі та приватну власність. На чолі нової трансформаційної моделі став Ден Сяопін [2].

Початок проведення реформ (1978–1984 рр.). У цей період проголошено основні стратегічні напрями модернізації господарства поєднання та ринкової моделі господарювання, поступове скорочення централізованого розподілу, зменшення питомої ваги державного сектору, гармонізація ринкових і регульованих державою цін. Важливою ознакою були реформи на селі й розвиток підрядних відносин і регіональної спеціалізації сільського господарства. Внаслідок цих змін вдалося суттєво збільшити збір зернових культур, що мало для країни величезне значення та суттєво підвищило рівень доходу селян, а Китай наблизився до межі самозабезпеченості продовольством.

Саме в процесі економічної реформи влада вперше зіткнулася з поняттям індивідуальних прав і повноважень. Уже на початковому етапі реформ гостро постало питання про автономію економічних регіонів і необхідність визначити їх права та повноваження.

Реформа державних підприємств і розвиток приватного сектору економіки пов'язані воедино обидва сектори разом формують єдину ринкову економіку. Економічна реформа й розвиток приватного сектору економіки зробили вплив і на Конституцію Китайської народної республіки. В 1999 р. Конституція була доповнена поправками, які захищають приватний сектор в економіці, його права і прибуток.

Посилення реформування економіки країни (1985–1992 рр.) проголошує про необхідність створення нової офіційної моделі перетворень – системи соціалістичного товарного господарства. Основний тягар реформ переноситься у цей період на ціноутворення, трансформація якого розтягується на тривалий час, на відміну від “шокових реформ” початку 90-х рр. в Україні. У промисловості урядом країни декларується проведення політики “шести пріоритетів”: постачання сировини; виробництво електроенергії; залучення інвестицій, кредитування перспективних виробництв; закупка імпортного обладнання; створення великих шкіл науково-технічних кадрів.

Поступово пріоритетність розвитку поширюється з легкої промисловості на інші галузі, створюється спеціальний державний фонд будівництва найважливіших об'єктів енергетики та транспорту. Набувають значного поширення й елементи ринкової інфраструктури: створюється система інвестицій (інвестиційні компанії та фонди), активно розвивається ринок кредитів, виникають перші трастові компанії; у вигляді експерименту дозволяється організовувати фондові біржі (дві перші з них відкриваються в Шанхаї і Шеньчжені), розпочато роботу з нерухомістю. Так, на південному узбережжі були створені чотири спеціальні економічні зони (ВЕЗ): дві в глибинці Гуандун (Шеньчжень і Чжухай) і дві в Фуцзяні (Шаньтоу і Сямень). Ще через п'ять років привілеї поширилися на великі землі в дельтах річок Янцзи і Чжуцзян, а також на півдні периферії Фуцзянь і острів Хайнань.

Упродовж 80–90-х рр. XX ст. їх кількість, відповідна спеціалізація та фінансово-податкова модель суттєво розширилася і на сьогодні до цих утворень відносять близько 1,5 тис. формувань. Серед них виділяють: спеціальні економічні райони, зони техніко-економічного розвитку, відкриті економічні райони, технопарки, кластери тощо, які відрізняються різним ступенем пільгового режиму для іноземного інвестування. Найбільшою з них є ВЕЗ у Шанхаї, а також створена поблизу нього спеціальна територія розвитку (Pudong New Area). Понад 80% спільних підприємств знаходяться на приморській території, що максимально сприяє експорту з них.

Нарощування системного реформування економіки (1993–2000 рр.) характеризується активним виходом китайських підприємств на зовнішні ринки, значним нарощуванням іноземних інвестицій, масштабною кредитно-банківською реформою, введенням жорсткої відповідальності за підряд і передусім за якість продукції, що випускається.

У цей період активно йде процес акціонування, а його суб'єктами відтепер виступають: держава, юридичні й фізичні особи та іноземні партнери. Контрольний пакет акцій зберігається державою у таких галузях, як енергетика та транспорт.

Вступ Китаю до СОТ у кінці 1990-х рр. став неминучим. Країна почала широко імплементувати правила СОТ та принципи вільної торгівлі. Розпад Радянського Союзу зробив сильний вплив на китайську політику. Цей приклад показав Китаю, що його головне завдання розвивати економіку, підвищувати рівень життя народу й що єдиний можливий шлях – це ринкова економіка [3].

Китай послідовно, без коливань просувається шляхом, вже пройденим більшістю

розвинених в промисловій галузі азіатськими країнами (Японія, Південна Корея), де на традиційні східні інститути самоорганізації були накладені універсальні для всього світу механізми ринкового розподілу ресурсів і сучасних технологій. Приватна власність у Китаї виникла без масової приватизації державної, як це сталося в Україні. Переважна більшість приватних компаній у Піднебесній XXI ст. дрібні або середні (великих зовсім небагато). Жодну з них не назвеш багатою, але саме завдяки масовості вони відіграють важливу роль у китайському економічному диві. З 1989 по 2003 р. кількість таких підприємств зросла з 91 тис. до 3 млн од. – у 33 рази; чисельність зайнятих на них працівників зросла у 24 рази.

У цей період значну увагу китайське керівництво приділяє соціальній політиці. Головними пріоритетами при цьому виступають такі напрями:

- зменшення питомої ваги бідного населення через підвищення зарплати та пенсій;
- введення соціального страхування з подальшою диверсифікацією сфер його використання;
- розширення діяльності пенсійних фондів (у багатьох містах набули розповсюдження загальноміські фонди);
- створення нових робочих місць, передусім у сільській місцевості.

Етап виходу Китаю у світові лідери в умовах глобалізації світового господарства розпочався у 2001 р. У новому тисячолітті Китай, хоча і уповільнив темпи економічного зростання, все одно залишається одним з рекордсменів за темпами зростання серед країн з транзитивною економікою.

Провідні міжнародні корпорації розглядають Китай як найбільш перспективний світовий ринок. Найбільші світові компанії не тільки переносять виробництво до Китаю, але й переводять туди свої науково-дослідні підрозділи. Швидке зростання національних китайських виробників у високотехнологічних секторах пояснюється більшою мірою підтримкою уряду, який наполягає, щоб іноземні компанії, що приходять до Китаю, “ділилися” технологіями [4].

Головна заслуга китайського уряду міститься у створенні сприятливого, вигідного для підприємницької діяльності клімату, регулювання направлено на такі завдання:

а) підтримання міжгалузевих і міжрегіональних пропорцій. У цих цілях, поряд з методами макроекономічного регулювання, застосовуються також методи централізованого (директивного) планування;

б) системна лібералізація кредитної та податкової політики;

в) активна участь держави у формуванні ринкової інфраструктури, ринків технологій, інформації, праці, цінних паперів тощо;

г) створення ефективної нормативно-правової бази з розвитку малого й середнього підприємництва;

д) створення дієвого механізму захисту конкуренції.

Одним з найбільш дієвих інструментів держави залишається планування. У сучасній структурі Китаю на промисловість припадає 52% створеного ВВП, на сільське господарство – 15% та на послуги – 33%, що дає змогу віднести країну до індустріальних держав світу з високою питомою вагою базових галузей виробництва, таких як металургія (Китай у 2009 р. став світовим лідером у металургійному секторі та його потужності здатні задовольнити майже всі світові потреби в чорній металургії), хімія (країна стабільно входить до трійки лідерів у секторі спеціалізованих і комплексних хімічних добрив, виробників полімерних матеріалів і напівпровідників), видобуток кам'яного вугілля, цементна промисловість.

Найбільш динамічною галуззю промисловості є електронна та електротехнічна індустрія, які вивели Китай до числа світових лідерів. Приміром у 2008 р. на цю країну припадало вже 38% світового випуску побутового електронного обладнання. Найбільшими продуцентами нової продукції виступають китайські компанії “Haier Group” (побутова техніка) та “Huawei Technologies” (виробництво засобів зв'язку).

Таким чином, сучасна промислова структура Китаю уособлює в собі доволі різні елементи індустріальної моделі розвитку господарства та постіндустріальної світової кон'юнктури на продукцію “нової генерації”. При цьому слід зауважити, що значна частина продукції споживається на внутрішньому ринку, який є найбільшим у світі, проте суттєво обмежений низькою купівельною спроможністю населення.

Аграрний сектор є важливим для економіки Китаю і таким, що може стимулювати значний міграційний рух населення, швидкими темпами змінюється галузева структура сільського господарства, вже у найближчі роки співвідношення рослинництва та тваринництва може вийти на аналогічне розвитку країнам. Однак основу продовольчої безпеки Китаю все ж становить продовольчий імпорт.

Швидко розвивається вертикальна й горизонтальна диверсифікація виробництва. Якщо перша з них максимально розвинула технологічність основного виробництва, то друга стимулювала розвиток міжгалузевих зв'язків та дала високі конкурентні переваги для підтримуючих та споріднених галузей.

У сфері послуг країни домінуючою галуззю виступає торгівля, товарооборот якої у останні роки зріс у 12 разів, передусім завдяки підвищенню рівня життя населення та

росту платіжоспроможного попиту індустриальних міст.

Лібералізацію валютного ринку в Китаї було розпочато у 1996 р. згідно з Угодою з МВФ, коли було відмінено обмеження на обмін валюти в межах здійснення платежів за поточними операціями, а національна валюта “юань” стала вільноконвертованою. Тоді ж було дозволено діяльність іноземних банків на території Китаю щодо здійснення ними будь-яких валютних операцій, що, правда, узгоджуючи все це з Народним Банком Китаю. Особливостями ж сучасної галузевої структури банківської діяльності КНР є наявність універсальних (Bank of China) та спеціалізованих банків, які по суті також є універсальними в певних галузях промисловості, сільського господарства, будівництва (Agricultural Bank of China, Bank of Communications and Agricultural Development, China Construction Bank, Industrial and Commercial Bank of China).

Важливим напрямом розвитку сфери послуг країни є прийом іноземних туристів. Сучасний Китай є одним зі світових туристичних лідерів, що дало змогу цій державі вийти на IV місце у світі за кількістю туристів, що відвідали країну. За прогнозами Світової туристичної організації вже у 2020 р. Китай стане світовим лідером туристичного бізнесу.

Створення конкурентних переваг сучасного Китаю неможливо уявити без поступової лібералізації зовнішньої торгівлі, створення повноцінного валютного ринку, відкриття нових вільних (спеціальних) економічних зон, а також використання сучасних інструментів і механізмів зовнішньоекономічного регулювання макроекономічних пропорцій. Сучасний Китай активно проводить політику державної підтримки експорту, головним інструментом якої є часткове повернення податку на додану вартість. Його ставка диференціюється залежно від категорії товару, що експортується. Приміром, для електротехнічної продукції, електроніки, вимірювальних приладів і транспортних засобів ця компенсація становить 17%, а для сільгосппродуктів лише 5%.

Важливим напрямом зовнішньоекономічної діяльності країни протягом останніх двадцяти років було залучення прямих іноземних інвестицій, щорічний приплив яких постійно зростає. Серед багатьох причин “інвестиційного буму” в Китаї слід назвати три головні: низька вартість робочої сили, високий інвестиційний потенціал країни, наявність одного з найбільших у світі споживчих ринків, який поки що далекий від повного насичення.

Найважливіша специфіка китайських реформ полягає в тому, що вони були розпочаті “зверху” і роль центру – державного

управління зберігається на всіх етапах, хоча масштаби державного регулювання ринкових відносин видозмінюються як у кількісних, так і в якісних параметрах.

Очевидним чинником залишається стрімке зростання конкурентоздатності китайської економіки, що не вписується в межі ні класичної моделі, ні буржуазних уявлень про розвиток суспільства. У Китаї у процесі реформ йде інтенсивний пошук свого, національного шляху розвитку та віднаходяться власні конкурентні переваги.

При цьому за Індексом глобальної конкурентоздатності економіка Китаю у 2013 р. займала 29 місце в світі і, порівнюючи з 2012 р. стабільно себе почувала у період світової фінансової кризи (29 місце) [5].

Проміжний індекс фундаментальних факторів при цьому забезпечив 31 місце, зокрема за розвитком державних і приватних інституцій Китай був 47 країною світу; за розвитком інфраструктури – 48; за макроекономічною стабільністю – 10; за розвитком охорони здоров'я та початкової освіти – 40.

Проміжний індекс факторів, що підкріплюють ефективність, забезпечував Китаю 31 місце серед світових економік, зокрема за розвитком вищої освіти та професійної підготовки він посідав 70 місце; за ефективністю ринку товарів – 61; за ефективністю ринку праці – 34; за рівнем розвитку фінансового ринку – 54; за оснащенням новітніми технологіями – 85; за розміром ринку – 2.

Проміжний індекс факторів інноваційності забезпечував Китаю 34 місце в світі і, зокрема, рівень розвитку бізнесу оцінювався на 45 місці, а інновативність забезпечила 32 місце.

Разом з тим, динаміка економічного зростання дає змогу Китаю прогнозувати вихід країни на провідні позиції у глобальній економіці вже у 2015 р., а до 2050 р. – досягти рівня благополуччя трійки лідерів.

#### IV. Висновки

Отже, на підставі аналізу “китайського економічного чуда” можна отримати чіткий фундаментальний аналіз тих кроків, які дали змогу країні за тридцять років перетворитись з відсталої аграрної держави у потужного промислового монстра та найбільш потенційно конкурентоздатну економіку світу. А саме тому український уряд має перейняти ті механізми, які застосовував Китай з врахуванням тих недоліків, які, на жаль, уже здобула Україна за роки незалежності й саме ці базові кроки мають стати екстраполяційною основою для побудови української парадигми підвищення конкурентоздатності економіки.

#### Список використаної літератури

1. День. – 1999. – № 192.
2. Сяопин Ден. Основные вопросы современного Китая / Ден Сяопин. – М.: Политиздат, 1988. – 706 с.

3. Фэн Юлань. История китайской философии в новом издании / Фэн Юлань. – Пекин: Жэньминь чубаньшэ, 1989. – Т. 6. – С. 151.
4. Ролз Дж. Теория справедливости / пер. и ред. В.В. Целищева. Новосибирск: Изд-во Новосибирского университета, 1995. – С. 66.
5. The Global Competitiveness Report 2009–2010 [Electronic resource] // The World Economic Forum.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2014.

---

**Чернелевская Е.Л. Построение эффективной китайской экономики как пример для подражания Украиной**

*В статье актуализирована проблема повышения конкурентоспособности экономики Украины, обусловленной значительным отставанием экономики Украины по своим количественным и качественным макроэкономическим параметрам от ведущих экономик. На основании анализа “китайского экономического чуда”, получен четкий фундаментальный анализ тех шагов, которые позволили стране за тридцать лет превратиться из отсталой аграрной страны в мощного промышленного монстра и наиболее потенциально конкурентоспособную экономику мира.*

**Ключевые слова:** реформа, либерализация, конкурентоспособность, трансформация, эволюция, регулирование.

**Chernelevskaya E. Building an effective chinese economy as an example to follow Ukraine**

*Extended abstract: Background Competitiveness Ukraine is caused by a significant backlog of Ukraine's economy from developed countries. At a time when the world is changing, Ukraine remains weakly connected to global flows of capital and innovation. International competitiveness - a complex and multifaceted phenomenon, especially in the current market environment, where competitiveness defines the role and future of the country. To find answers to why the main competitive advantages of Ukraine, it is necessary to analyze the experience of other countries in achieving success.*

*The success of Chinese reforms that were carried out in the country over the past 30 years, forced the world's leading experts talk about China as one of the largest producers in the world and a strong competitor of the Western world.*

*The reform of state-owned enterprises and the private sector form a single market economy. China has consistently promoted the path previously traversed more industrialized Asian countries (Japan, South Korea). In traditional Oriental Institute were self-imposed universal mechanism for the world market allocation of resources and modern technology. Creating competitive advantage of modern China is unimaginable without the gradual liberalization of foreign trade, the creation of a full-fledged currency market, opening new free (special) economic zones, and the use of modern tools and mechanisms for the regulation of foreign economic macro economic proportions. The most important specifics of Chinese reforms is that they have started a "top" and a center, government is kept at all stages.*

*An obvious factor is the rapid growth of the competitiveness of the Chinese economy, which does not fit into the classical model and bourgeois ideas about economic. In China, there is an intensive search for his national and detectable way of their competitive advantage.*

*On the basis of the "Chinese economic miracle» can get steps that allowed the country for thirty years transformed from a backward agrarian country into a powerful industrial monster and the most competitive economy in the world. And that is why the Ukrainian government to construct paradigms increase the competitiveness of Ukrainian economy should adopt these mechanisms in view of the shortcomings that have gained over the years of Ukraine's independence.*

**Key words:** reform, liberalization, competitiveness, transformation, evolution and regulation.